

УДК 316.3 : 323

«ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО-III»: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ КРАЇН ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОГО СВІТУ

О. Г. Конончук

*Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Пластова, 31, каб. 229, 33000,
Alexander.Kononchuk.USA@gmail.com*

У статті розглянуто теоретичну концепція «Громадянське суспільство-III», яка представлена як новітня концепція до розуміння демократично стійкого громадянського суспільства в світі та Україні зокрема. Автор посилається на засновника концепції, професора Каліфорнійського університету Джефрі Александра та видатного німецького філософа й соціолога, Юргена Габермаса, який відновив нове бачення концепції громадянського суспільства у другій половині XX ст. У статті проведено компаративний аналіз розвитку сектору організацій громадянського суспільства (ОГС) в країнах постсоціалістичного простору в період з 1997 по 2015 рр.. Для проведення аналізу автор використовує «Індекс сталості розвитку організацій громадянського суспільства» («CSO Sustainability Index»), який розроблений Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Автор проводить регіональне порівняння у графічному форматі, опираючись на результати дослідження USAID. Значну увагу приділено процесу формування громадянського суспільства в Україні та порівнюють показники сталого розвитку громадянського суспільства з іншими країнами в регіоні Центральної та Східної Європи і Євразії.

Метою статті є розкриття змісту концепції «Громадянське суспільство-III» та її теоретико-методологічної трансформації в процесі історичного розвитку. Розкрито можливість адаптації даної концепції в рамках новітніх методів дослідження, зокрема методів, пов'язаних з використанням вимірювальної техніки для дослідження рівня та стану сталості сектора організацій громадянського суспільства в світі та Україні зокрема. Значну увагу приділено вимірюванню рівня громадянського суспільства в Україні в період з кінця XX початку XXI ст..

Ключові слова: Громадянське суспільство, концепція «Громадянське суспільство-III», компаративний аналіз, індекс демократизації, «Індекс сталості розвитку організацій громадянського суспільства».

«Громадянське суспільство-III» – це одна з моделей громадянського суспільства, яку запровадив у науковий обіг професор Каліфорнійського університету Джефрі Александер. Взявши за основу часовий (історичний) критерій, Дж. Александер виділив 3 моделі громадянського суспільства: «Громадянське суспільство-I», «Громадянське суспільство-II» та «Громадянське суспільство-III» [6, р. 1–19]. Перший тип характеризується як ранньобуржуазне суспільство, в якому зростала роль міжособових контрактів та громадських асоціацій, історично охоплює період з кінця XVII до першої половини

XIX ст. Другий тип можна пояснити як громадянське суспільство з загостреними соціальними суперечностями та значною мірою «здичавіння», тривав від середини XIX до другої половини XX ст. У першій половині XX ст. в низці країн громадянське суспільство взагалі на деякий час сходить зі сцени внаслідок гіпертрофії державних функцій «легітимного насильства» (фашизм і сталінізм). Не дивно, що концепція громадянського суспільства стає непопулярною [2].

«Громадянське суспільство-III» як концепція відродилось у другій половині XX ст., насамперед завдяки працям відомого німецького філософа і соціолога Юргена Габермаса. Його теорії соціальної комунікації та «публічної сфери» («сфери відкритості») справили суттєвий вплив на подальшу інтерпретацію поняття, за допомогою якого спочатку було розроблено «стратегію трансформування диктаторських режимів» у Центральній та Східній Європі, а потім його було використано для пояснення успіхів і невдач у процесі переходу до ринку й демократії [1, с. 26].

Втім, у другій половині XX ст. концепція громадянського суспільства «ожила» не лише в цьому регіоні. Сфера її застосування поширилась мало не на весь світ. Нові реалії суспільства загального добробуту в країнах розвинутої демократії привернули до нього увагу тих учених, які намагаються знайти способи поєднання зусиль держави і громадянського суспільства в досягненні рівної свободи та більшої справедливості для всіх, а також у формуванні соціального капіталу, який за даними деяких дослідників почав занепадати зі вступом країн Заходу в інформаційну еру.

Варто зазначити, що типологія Джефрі Александера є на сьогодні однією з найбільш вживаних у науковому колі і якщо перші дві типологічні моделі відійшли в минуле, то третя модель, «Громадянське суспільство-III» є нічим іншим як реальністю. «Громадянське суспільство-III» – це суспільство нового середнього класу в країнах загального добробуту, а також молодій демократії. І якщо з країнами Англосаксонського і Західноєвропейського регіонів все зрозуміло – це країни загального добробуту з домінуючим середнім класом, то з так званими молодими демократіями не все так просто. Більшість молодих демократій сформувалась після краху соціалістичного (комуністичного) блоку в Центрально-Східній Європі та Центральній Азії, проте чи можна на сьогодні з повною впевненістю сказати, що всі країни в цих регіонах досягли рівня консолідації демократії та мають сформоване громадянське суспільство? Автор вважає, що до молодих демократій можна з абсолютною впевненістю віднести країни Центральної Європи та Прибалтики. Країни, що утворилися після розпаду СРСР (крім Балтійських) та деякі країни Балканського півострова скоріше перебувають на роздоріжжі між авторитаризмом та демократією, між громадянським та «не-громадянським» суспільством.

Звісно, можна сказати, що молоді незалежні держави тільки стали та шлях побудови демократії та формування громадянського суспільства, але чи це так? Для пояснення найдоцільніше буде використовувати транзитологічну парадигму. Транзитивні країни – це країни перехідного типу, від недемократичних політичних режимів до демократичних. І поки певна країна не пройде всі фази переходу від авторитаризму до демократії та не досягне стану консолідації демократії, то і вважатися демократичною вона не може. Весь час поки триває перехід, країна буде носити клеймо «транзитивної»

(«перехідної») або «гібридної», гірше цього може бути тільки зворотній перехід, від ще не сформованої демократичної системи до старої, авторитарної [4, с. 45–46]. Прикладів зворотного переходу на сьогодні вже є достатньо, найбільш яскравими можна назвати Білорусь, Узбекистан, Туркменістан, крім цього, до рангу авторитарних відносять Росію, Казахстан, Таджикистан, Азербайджан. Використовуючи статистичні дані за індексом «Nations in Transit» («Розвиток демократії в країнах перехідного періоду»), який розроблений міжнародною громадською організацією Freedom House (Дім свободи) варто вказати, що до категорії країн з гібридною, або перехідною політичною системою, які перебувають на зламі авторитаризму та демократії, увійшли: Македонія (4,00), Албанія (4,18), Боснія і Герцеговина (4,43), Грузія (4,68), Молдова (4,86) та останнє місце в цій категорії і сумарне 19 зайняла Україна з показником в 4,93 бала (станом на 2014 р.). Розрахункова методика включає в себе семибальну шкалу, де показнику 1 відповідає найвищий рівень демократичності, тоді як показнику 7 – найнижчий, країни, що отримують бали від 5 до 7 входять в категорії напівконсолідованого та консолідованого авторитаризму [3].

Американський політолог Збігнев Бжезінський зазначив, що демократичний перехід охоплює 3 етапи і може тривати від 6 до 30 років [8, р. 110], тому потрібно сказати, що Україна ще має час завершити світ транзит, проте останній етап, яким виступає консолідація політичної системи, триває в кращому випадку 5 років, а в Україні цей етап ще не почався. Інший американський політолог, Томас Карозерс зазначив, що країни постсоціалістичного блоку, які не завершили свій транзит, опинилися в так званій «сірій зоні», вони є між авторитаризмом і демократією, свій шлях до демократії начебто почали, але завершити його так і не можуть, або ж не хочуть [9]. Автор повністю погоджується з цим твердженням, проте потрібно додати, що в «сірій зоні» залишилось не так вже й багато країн. Значна частина молодих демократій завершили свій транзит і можуть вважатися демократичними, інші повернулися до авторитаризму і назвати їх перехідними було б не вірно. На жаль, Україна також перебуває в сірій зоні і визначається як перехідна країна з гібридною політичною системою.

Україна здобула свою незалежність на початку 90-х років і за цей час уже мала 3 можливості сформулювати демократичну систему та розвинути громадянське суспільство. Суспільно-політичні перетворення в Україні нагадують хвилеподібний зв'язок, на зразок трьох хвиль демократизації Хантінгтона [5], або ж трьох періодів у розвитку громадянського суспільства Александера [6]. Початок 90-х років – боротьба за незалежність та побудову демократії. Починаючи з 1993 року, суспільно-політичні перетворення у напрямку побудови демократії уповільнились. Помаранчева революція 2004 року ознаменувала собою повернення боротьби за побудову демократичної України, а активність громадського сектора досягає своєї вершини. Більшість аналітиків пишуть, що в цей час в Україні сформулювалося громадянське суспільство, проте тільки варто було оформитися новій владі як громадський сектор призупинив свою активність, а правлячі сили не використали своєї можливості для побудови України Європейського зразка. Відкат почався ще в кінці правління помаранчевих, а з приходом нової влади ситуація тільки погіршилась. Революцію Гідності кінця 2013 початку 2014 років можна вважати початком третьої української хвилі демократизації, що призвело до активізації громадянського суспільства.

З огляду на вищесказане, навряд чи можна сказати, що в Україні сформулювалося стійке громадянське суспільство, однозначної позиції немає, проте потрібно зазначити, що це вже не вперше воно формується і тут же згасає, Україна начебто завершує свій перехід до демократії, але знову влізає в «сіру зону», поки не настане час для нового поштовху.

На початку ХХ ст., британський державний діяч і теоретик у галузі порівняльної демократії, Джеймс Брайс зазначив: «Те, що нам потрібно – це факти, факти і ще раз факти» [7] і важко не погодитись з цим висловом, адже факти відображають реальний стан речей. Використовуючи «Індекс сталості розвитку організацій громадянського суспільства», автор вирішив продемонструвати статистичні показники і провести компаративний аналіз розвитку громадянського суспільства в Україні та країнах постсоціалістичного простору. На жаль, в Україні порівняльній складовій виділяють не настільки суттєву роль як це роблять на Заході, а представлення статистичних даних можна охарактеризувати як малопублічне.

«Індекс сталості розвитку організацій громадянського суспільства» («CSO Sustainability Index») проводиться щорічно, починаючи з 1997 року, Агентством США по міжнародному розвитку (United States Agency for International Development – USAID). Протягом усього періоду проведення досліджень, вимірювання сталості розвитку організацій громадянського суспільства (ОГС) проводилось у 29 країнах постсоціалістичного простору, офіційно зазначених як регіон Центральної та Східної Європи і Євразії. В останні декілька років географія дослідження поширилась на регіони Близького Сходу та Північної Африки, а також на країни південніше від Сахари. Натомість в 2015 році дослідження перестали проводитись в субрегіоні Центральна Азія [11, 12, 13].

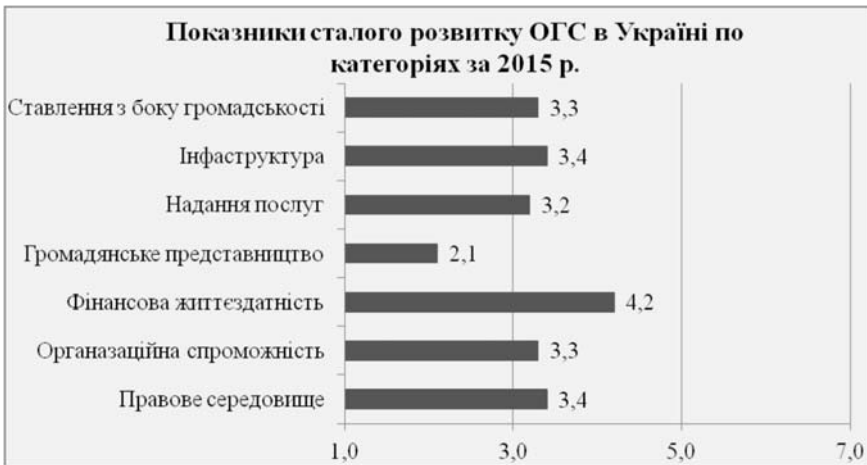
Щодо методики та методології оцінювання, в індексі сталого розвитку ОГС, потрібно вказати на основні особливості. В кожній країні для оцінювання рівня сталості ОГС складається комісія, яка по семи основних критеріях виставляє конкретні бали, серед них: 1) правове середовище; 2) організаційна спроможність; 3) фінансова життєздатність; 4) громадське представництво; 5) надання послуг; 6) інфраструктура; 7) ставлення з боку громадськості. В кінці виставляється загальна оцінка сталості ОГС в країні. Наступним етапом виступає написання звіту, який відправляється у Вашингтон, де за погодженням американських експертів визначається чи потрібно вносити певні корегування. В результаті аналізу звіт можуть відправити на доопрацювання, або ж остаточно затвердити і внести дані до загального звіту по регіону, який публікується в наступному календарному році.

Виставлення оцінок здійснюється по семибальній шкалі, де показнику від 1 до 3 відповідає високий рівень сталості ОГС; показнику від 3 до 5 балів – середній рівень; і показнику від 5 до 7 – низький [10], його ж можна назвати як відсутність громадянського суспільства в його класичному розумінні.

Для наочності проведеної роботи наведемо статистичні показники за індексом сталості ОГС для України й країн Центральної та Східної Європи і Євразії, умовно цей регіон можна назвати постсоціалістичним. За результатами останніх проведених досліджень за 2015 р., які опублікувались в поточному 2016 році, Україна має найкращі показники сталості ОГС для себе за всі роки проведених досліджень – 3,3 бала (див. діагр. 1; 2) [11, 12, 13].

Діаграма 1

Діаграма 2

З інфографіки можна побачити, що розвиток громадського сектора у Україні хоча і не швидко, проте поліпшується. За звітом, поданим USAID в 2015 році – це найвищий рівень розвитку ОГС протягом усього періоду проведених досліджень. Звісно, зростання є дуже повільним і це значною мірою гальмує розвиток ОГС в Україні, до того ж після революції Гідності цей показник, здавалося, повинен був підскочити значно вище ніж він є зараз.

Щодо основних показників, то тут яскраво помітно, що за двома критеріями із семи є значне відхилення: громадське представництво з показником в 2,1 бала має доволі високе щорічне зростання і вже на сьогодні відповідає консолідації ОГС, тоді як фінансова життєздатність перебуває на низькому рівні і майже не зростає протягом останніх років, 4,2 бала відповідно. За іншими критеріями, ситуація, або ж поліпши-

лась на 0,1 бала в порівнянні з 2014 роком, або ж залишилась незмінною, позитивним моментом можна назвати і те, що протягом останніх років по жодній із категорій не відбувалося спаду показників.

Поруч із хронологічним порівнянням сталості ОГС в Україні буде доречно провести регіональний компаративний аналіз України з країнами Центрально-Східної Європи та Євразії. Сам регіон поділений на 4 субрегіони: 1) Північний (Чехія, Польща, Угорщина, Словаччина, Словенія, Литва, Латвія, Естонія); 2) Південний (Албанія, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Хорватія, Косово, Македонія, Чорногорія, Сербія, Румунія); 3) Євразія (Вірменія, Азербайджан, Грузія, Молдова, Білорусь, Росія, Україна); та 4) Центральна Азія (Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан). Найкращий середній показник в регіоні має Північний субрегіон, далі йде Південний, за ним субрегіон Євразія і найгіршим середнім показником відзначено Центральну Азію (дослідження в цьому субрегіоні станом на 2015 рік не проводились). Для наочності продемонструємо 3 інфографіки по субрегіонах за 2015 рік (див. діагр. 3; 4; 5) та зведену таблицю по регіону (див. табл. 1) [11, 12, 13].

Діаграма 3

З інфографіки бачимо, що найкращий показник розвитку ОГС належить Естонії, не набагато від неї відстає Польща, далі з дещо більшим відривом щільною групою ідуть Чехія, Латвія, Литва та Словаччина, всі ці країни входять до категорії консолідованих громадянських суспільств, а от Угорщина і Словенія в цю когорту вже не потрапляють, в них відзначено середній показник розвитку ОГС. Також варто відзначити, що за останні 3 роки серед країн субрегіону спад постерігався лише в Словаччині та Угорщині.

Найвищий рівень розвитку ОГС в Південному субрегіоні притаманний для Хорватії, далі з незначним відривом розташована Болгарія, решта країн мають дещо гірші показники. Всі 9 країн розташовані в категорії із частковим рівнем розвитку ОГС. У цій групі особливу увагу може привернути така країна як Косово, яка не входить в ООН та не має статусу держави. Саме завдяки цій особливості аналітики USAID термін

«держава» повністю замінюють категорією «країна». Автор роботи виявляє солідарність з американськими колегами і також при згадуванні назв регіонів і субрегіонів використовує категорію «країна».

Діаграма 4

Діаграма 5

Субрегіон Євразія включає в себе не всі країни на материк, а тільки 7 з них, які входять в групу постсоціалістичних. Серед досліджуваних країн цього субрегіону можна відразу зазначити, що Україна має найкращі показники розвитку ОГС, до того ж з доволі суттєвим відривом від решти країн. Протягом останніх років Україна, Молдова та Грузія мають позитивну динаміку у формуванні громадянського суспільства, тоді як Росія, Білорусь та Азербайджан, навпаки, негативну. До того ж Азербайджан і Білорусь входять в категорію з низьким рівнем розвитку ОГС [13].

Україна із 29 (24 станом на 2015 р.) досліджуваних країн поділяє 8–9 місця з Болгарією, що є порівняно високим показником в регіоні. Характерною особливістю

виступає і той момент, що в Україні сектор ОГС розвинений значно краще, ніж у Росії та Білорусі, але водночас поступається основному стратегічному партнеру в Європейському Союзі – Польщі. Динаміка зростання хоча і є незначною, проте плацдарм для подальшого розвитку присутній (див. табл. 1) [13].

Таблиця 1

Результати дослідження USAID, за рівнем розвитку сектору
Організацій Громадянського суспільства

Країна	Правове середовище	Організаційна спроможність	Фінансова життєздатність	Громадське представництво	Надання послуг	Інфраструктура	Ставлення з боку громадськості	Загальний індекс сталості ОГС
Північний субрегіон								
Чехія	2,7	2,9	3,2	1,9	2,4	2,7	2,3	2,6
Естонія	1,9	2,4	2,4	1,8	2,3	1,6	1,9	2,0
Угорщина	3,1	3,3	4,1	3,9	3,1	2,9	3,7	3,4
Латвія	2,3	3,0	3,3	1,9	2,4	2,2	2,9	2,6
Литва	2,1	2,7	3,2	1,9	3,3	3,0	2,4	2,7
Польща	2,1	2,6	2,9	1,5	2,2	1,5	2,2	2,1
Словаччина	3,0	3,1	3,7	2,6	2,6	2,9	2,5	2,9
Словенія	3,2	3,7	4,5	3,3	3,3	3,5	3,3	3,5
Середній бал	2,6	3,0	3,4	2,4	2,7	2,5	2,7	2,7
Південний субрегіон								
Албанія	3,8	3,7	4,5	3,3	3,7	3,8	3,7	3,8
Бос. і Герц.	3,4	3,4	4,8	3,2	3,9	3,8	3,5	3,7
Болгарія	2,5	4,1	4,3	2,7	3,1	3,1	3,4	3,3
Хорватія	3,0	3,2	4,3	3,1	3,1	2,7	3,1	3,2
Косово	3,6	3,8	4,7	3,7	3,8	3,7	3,5	3,8
Македонія	3,7	3,8	4,4	3,6	3,8	3,3	4,4	3,9
Чорногорія	3,5	4,2	5,0	3,5	4,0	3,8	4,2	4,0
Румунія	3,6	3,5	4,2	3,6	3,2	3,1	3,8	3,6
Сербія	4,0	4,1	4,8	3,5	4,2	3,4	4,5	4,1
Середній бал	3,5	3,8	4,6	3,4	3,6	3,4	3,8	3,7
Субрегіон Євразія								
Вірменія	3,9	3,7	5,2	3,2	3,8	3,2	3,9	3,8
Азербайджан	6,4	5,7	6,3	5,9	5,0	5,5	5,7	5,8
Білорусія	6,7	4,9	6,4	5,4	5,2	5,2	5,7	5,6
Грузія	3,3	4,3	5,0	3,9	4,1	4,3	3,8	4,1
Молдова	4,2	3,7	4,7	3,3	4,2	3,4	3,9	3,9
Росія	5,6	4,5	5,0	4,6	4,2	4,1	5,0	4,7
Україна	3,4	3,3	4,2	2,1	3,2	3,4	3,3	3,3
Середній бал	4,8	4,3	5,3	4,1	4,2	4,2	4,5	4,5

Отже, старі типологічні моделі громадянського суспільства поступово відходять в минуле, на їх місце стає нова методологія, яка використовує вимірвальну техніку для дослідження рівня розвитку демократії, громадянського суспільства, стану сво-

боди тощо. Відображення реальних результатів на лінійній шкалі включає в себе різноманітний спектр суджень: від аналізу законодавчої бази певної країни і реалізації її на практиці до суб'єктивних тверджень провідних фахівців у цій галузі [10]. Відомий французький філософ-картезіанець Рене Декарт зауважив, що «Все пізнається в порівнянні». Порівняння і дотепер залишається одним з ефективних методів вивчення та аналізу суспільно-політичних процесів і явищ, зокрема рівня розвитку демократії в різних країнах світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Арато Е., Коен Дж.* Відродження, занепад і реконструкція концепції громадянського суспільства / Ендрю Арато, Джин Л. Коен // Політична думка. – 1995. – №1. – С. 25–31.
2. *Кін Дж.* Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення / Джон Кін. – Київ : КІС; АНОД, 2000. – 192 с.
3. Развитие демократии в странах переходного периода [Электронный ресурс] // Экспертно-аналитический портал «Центр гуманитарных технологий». – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/ratings/nations-in-transit/info>
4. *Романюк О.* Моделі посткомуністичних трансформацій / Олександр Романюк // Політичний менеджмент. – 2006. – № 3 – С. 35–50.
5. *Хантингтон С.* Третья волна. Демократизация в конце XX века / Сэмюэль Хантингтон ; [пер. с англ.]. – Москва : «Российская политическая энциклопедия», 2003. – 368 с.
6. *Alexander J. C.* Real Civil Societies: Dilemmas of Institutionalization / Jeffrey C. Alexander. – London etc. : Sage, 1998. – VIII, 246 p.
7. *Bryce J.* Modern Democracies [Electronic resource] / James Bryce. – New York : Macmillan, 1921. – Access mode: <http://oll.libertyfund.org/titles/2084>
8. *Brzezinski Z.* Grand Failure: The Birth and Death of Communism in the Twentieth Century / Zbigniew Brzezinski. – New York : Liberty, 1989. – 278 p.
9. *Carothers T.* The end of Transition Paradigm / Thomas Carothers // Journal of Democracy. – 2002. – Vol. 13. – No. 1. – P. 5–21.
10. CSO Sustainability Index Methodology [Electronic resource] // USAID From the American People. – Access mode: <https://www.usaid.gov/what-we-do/democracy-human-rights-and-governance/cso-sustainability-index-methodology>
11. The 2013 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia [Electronic resource] // USAID From the American People. – Access mode: <https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/E%26E%202013%20CSOSI%20Final%2010-29-14.pdf>
12. The 2014 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia [Electronic resource] // USAID From the American People. – Access mode: <https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/CSOSI-Report-FINAL-7-2-15.pdf>
13. The 2015 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia [Electronic resource]. – Access mode: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1861/Europe_Eurasia_CSOSIReport_2015_Update8-29-16.pdf

REFERENCES

1. *Alexander J.* Real Civil Societies: Dilemmas of Institutionalization / J. Alexander. London etc.: Sage. 1998. – P. 246.
2. *Arato E., Koen Dz.* Vidrodzhennia, zanepad i rekonstruktsiia kontssii hromadians'koho suspil'stva [Renaissance, decay and reconstruction of the concept of civil society] / E. Arato, Dz. Koen // Politychna dumka. 1. 1995. – Pp. 25–31. [in Ukrainian]
3. *Bryce J.* Modern Democracies / J. Bryce. New York. 1921. <http://oll.libertyfund.org/titles/2084>.
4. *Brzezinski Z.* Grand Failure: The Birth and Death of Communism in the Twentieth Century / Z. Brzezinski. New York: Liberty. 1989. – P. 278.
5. *Carothers T.* The end of Transition Paradigm / T. Carothers // Journal of Democracy. 1. 2002. – Pp. 5–21.
6. CSO Sustainability Index Methodology. USAID From the American People, accessed February 19. 2016. <https://www.usaid.gov/what-we-do/democracy-human-rights-and-governance/cso-sustainability-index-methodology>.
7. *Kin Dz.* Hromadians'ke suspil'stvo. Stari obrazy, nove bachennia [Civil society. Old image, new vision] / Dz. Kin. Kyiv: KIS; ANOD, 2000. – P. 192. [in Ukrainian]
8. *Khantynhton S.* Tretia volna. Demokratyzatsiia v kontse XX [Third Wave. Democratization in late XX century] / S. Khantynhton. Moskva: «Rosyiskaia polytycheskaia entsyklopedyia» (ROSSPĖN). 2003. – P. 368. [in Russian]
9. Razvytye demokratyy v stranakh perekhodnogo peryoda [The development of democracy in developing countries perekhodnogo period] Ekspertno-analytycheskyi portal «Tsentr humanyarnykh tekhnolohyi, 2016, <http://gtmarket.ru/ratings/nations-in-transit/info>. [in Russian]
10. *Romaniuk O.* Modeli postkomunistychnykh transformatsii [Models postcommunist transformation] / O. Romaniuk // Politychnyi menedzhment. 3. 2006. – Pp. 35–50. [in Ukrainian]
11. The 2013 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia. USAID From the American People. 2013. <https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/E%26E%202013%20CSOSI%20Final%2010-29-14.pdf>
12. The 2014 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia. USAID From the American People. 2014. <https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/CSOSI-Report-FINAL-7-2-15.pdf>.
13. The 2015 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia. USAID From the American People, accessed December 15. 2016. https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1861/Europe_Eurasia_CSOSIReport_2015_Update8-29-16.pdf

Стаття надійшла до редколегії 22.07.2016

Прийнята до друку 19.08.2016

**«CIVIL SOCIETY–III»:
COMPARATIVE ANALYSIS OF THE COUNTRIES OF POST-
SOCIALIST WORLD**

O. G. Kononchuk

*Rivne State University of Humanities,
Plastova Str., of. 229, Rivne, 33028,
Alexander.Kononchuk.USA@gmail.com*

The article deals with the theoretical concept of «civil society-III», which is presented as a new concept for understanding of democratically sustainable civil society in the world and in Ukraine in particular. The author refers to the founder of the concept, professor of the University of California Jeffrey Alexander, and the famous German philosopher and sociologist Jürgen Habermas, who restored a new vision of the concept of civil society in the second half of the 20th century. The comparative analysis of the sector of civil society organizations (CSOs) in the post-socialist space in 1997–2016 by using the «CSO Sustainability Index», which was developed by the US Agency for International Development (USAID), is made. The data of the regional comparison, based on the results of the USAID study, is presented in graphic format. Much attention is paid to the process of formation of civil society in Ukraine. The indicators of sustainable development of civil society in Ukraine and in other countries of Central and Eastern Europe and Eurasia are compared.

The goal of the article is to reveal the concept of «civil society-III» and its theoretical and methodological transformation in the process of historical development. The possibility of adapting the concept as part of new research methods, including methods involving the use of measuring instruments for the study of the level and state of sustainability of CSOs sector in the world and in Ukraine in particular is shown. Much attention is paid to measuring the level of civil society in Ukraine in the end of the 20th – beginning of the 21st century.

Keywords: civil society, concept of «civil society-III», comparative analysis, index of democratization, CSO Sustainability Index.